

KUNSTENAARS OVER KUNSTENAARS

Eerste **lyrische** ervaring

Iedere kunstenaar wordt geïnspireerd door een andere kunstenaar.
Deze week: theatermaker Jetse Batelaan
over jeugdboekenschrijfster Els Pelgrom.

Door **Truus Ruiters** Foto **Joost van den Broek**

Plotseling herinnert Jetse Batelaan (32) zich een magisch moment op de basisschool. 'De leraar las een verhaal voor van Roald Dahl, stop-te halverwege en vroeg ons het af te maken. Ik verzon iets spannends waarbij een diamant werd gestolen. Alle kinderen moesten hun versie voorlezen, en daarna las de leraar het einde zoals Dahl dat had geschreven, waar die diamant ook weer in opdook. 'Hoe kan dat nou, die diamant was toch gestolen?', riep een meisje toen. Ze had mijn verhaal onthouden en geloofd. Dat maakte veel indruk op me.'

'Boswachter, bioloog of boer' wilde hij worden, maar het werd theatermaker. Tijdens zijn auditie voor de Mimeschool liep hij naar buiten, want zijn act moest zich deels in de buitenwereld afspelen, vond hij - het kostte hem zijn toelating. Uiteindelijk belandde hij op de regieopleiding van de Theaterschool in Amsterdam waar hij in 2003 afstudeerde.

In 2005 won hij zowel de VSCD Mimeprijs (voor *Toe vader, drink*) als de jeugdtheaterprijs De Gouden Krekel (voor *Voorstelling waarin hopelijk niets gebeurt*). Hij onderscheidde zich afgelopen jaren met voorstellingen bij Ro Theater (*Hoofd, Een cowboy met zijn handen hoog juicht waarschijnlijk niet*), theatergroep Max. (*Het geheven vingertje*) en locatievoorstellingen als *Broeders*, dat op Oerol in première ging. Vier schuttingen vormden een houten 'bak' op een weiland, waar 'patiënten' en 'verzorgers' zwijgzaam tussen bedden en stoelen door schuifelden, met een overvliegende meeuw en een nieuwsgierige giraf als verrassingselementen. Batelaan laat zich kennen als een theatermaker van het kleine gebaar, van ontregeling, onvoorspelbaarheid en weinig woorden.

'Bij Dahl drong het voor het eerst tot me door dat er zoiets als een maker bestaat, maar ik kan nu, achteraf, zeggen dat ik bij Els Pelgrom mijn eerste, echt lyrische ervaring opdeed. Haar *Kinderen van het achtste woud* vond ik fantastisch, opeens werd ik op een heel ander niveau aangeraakt. Dit was mooie kunst in de zin van het ultieme, harmonieuze.'

In *Kinderen van het achtste woud* verwerkte Pelgrom (1934) haar eigen ervaringen uit de hongerwinter toen ze onderdak vond op een boerderij op de Veluwe. Voor dit boek, dat in 1977 verscheen, kreeg ze haar eerste Gouden Griffel.

Het herlezen na bijna vijftig jaar viel Batelaan niet tegen. 'Ik was vergeten dat de hoofdpersoon een meisje was', moet hij bekennen, 'daar had ik in mijn herinnering een jongen van gemaakt. Er gebeurt opvallend weinig in het boek, er zijn geen sensationele, dramatische dingen. Die oorlogsdreiging is er natuurlijk wel, maar op de boerderij is het veilig, en vriendelijk. Men neemt het leven zoals het komt, en voegt zich

naar de omstandigheden. Er zijn veel natuurbeschrijvingen, de sfeer is verstild, daar werkt die sneeuw natuurlijk ook aan mee. De taal is droog, heel feitelijk.'

'Het had dagenlang achter elkaar gesneeuwd en het vroom

hard. De sparrenbomen bogen hun takken diep naar de grond onder de dikke laag sneeuw die ze te dragen hadden. Op de kleine stukken bouwland tussen de bossen lag de sneeuw als op een bevroren meer; het winterkoren sloep in de voren die de eg de vorige herfst in de aarde getrokken had.'

'Een romantische wensdroom', noemt Batelaan het boek nu. 'Een glimp op de ideale wereld, waarin kinderen van nut zijn - het meisje helpt bij het bevallen van een koe, en later ook bij de bevalling van een vrouw die met haar kinderen is ondergedoken in een donker hol in het bos. Pelgrom registreert de gebeurtenissen, heel sober, geeft een feitelijke weergave van de dingen van alle dag, het wakker worden, de koeien melken.'

Intussen begint Batelaan steeds beter te begrijpen, waarom het boek hem zo boeide, ook nu nog. 'De mens als figurant in een groot geheel, een figurant die zich beweegt in de natuur - dat ontroert mij, en dat probeer ik ook vorm te geven in mijn voorstellingen. Het gaat ook over die grote ruimte buiten onszelf, en de achtere-loosheid daarvan.'

'Ik zag afgelopen zomer een foto van Gustave Le Gray, *Forest of Fontainebleau*, uit 1856. Dat bos ziet er nu nog precies zo uit, dat raakte me. Theater gaat natuurlijk bij uitstek over aanwezigheid. Je zou mijn oeuvre kunnen samenvatten als een worsteling om door middel van aanwezigheid de afwezigheid vorm te geven.' En misschien gaat het wel om 'de verzoening van het feit dat we hier maar tijdelijk zijn, heel eventjes', mijmert hij.

Batelaan noemt het boek *Wereld & wandel van Mi-*

chael K. van J.M. Coetzee waarin een man zich verstopt in een greppel, zaaitjes verzamelt en dan pompoenen weet te kweken. 'Hij is bijna verdwenen, onzichtbaar, opgelost in het landschap, maar het lukt hem grond onder zijn voeten te houden. Mensen die heel erg hun best doen, of goed proberen te zijn, dat vind ik mateeloos ontroerend'.

'Het boek van Els Pelgrom was mijn eerste waardering van serieuze kunst, terwijl ik eerst altijd voor de humor ging, de overdrijving, het spannende. Ik weet nog dat ik me wat geneerde dat ik het zo mooi vond, las het onbespied, praatte er niet over. In het bad van onzin waar ik toen in bewoog, vormde dit boek het begin op een dun, bibberig pad van serieuze dingen.'

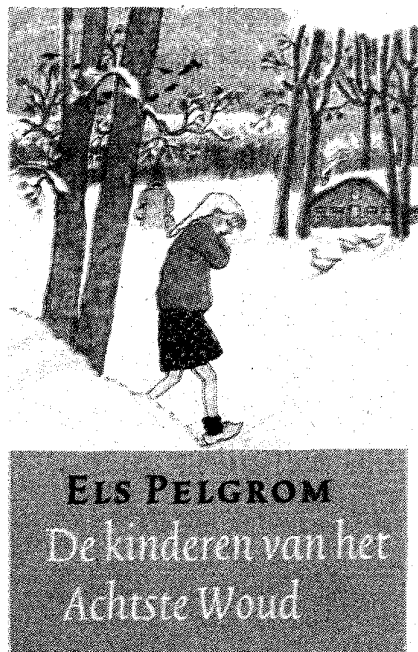
Half februari gaat een nieuwe jeugdvoorstelling van Batelaan in première bij theatergroep Max., *Toneel*, voor 14+ dit keer. 'Het gaat over schoonheid, een lastig begrip voor die leeftijdsgroep'. Hij gaat ze kietelen, zoals hij dat altijd graag doet in jongerenvoorstellingen.

'In mijn jeugdwerk wil ik de idiotie de vrije loop laten gaan, dan mag ik overdrijven. In mijn volwassenwerk zoek ik graag de ontroering. De ontroering van de ultieme schoonheidservaring, even helemaal weg zijn, opgaan in je omgeving.'

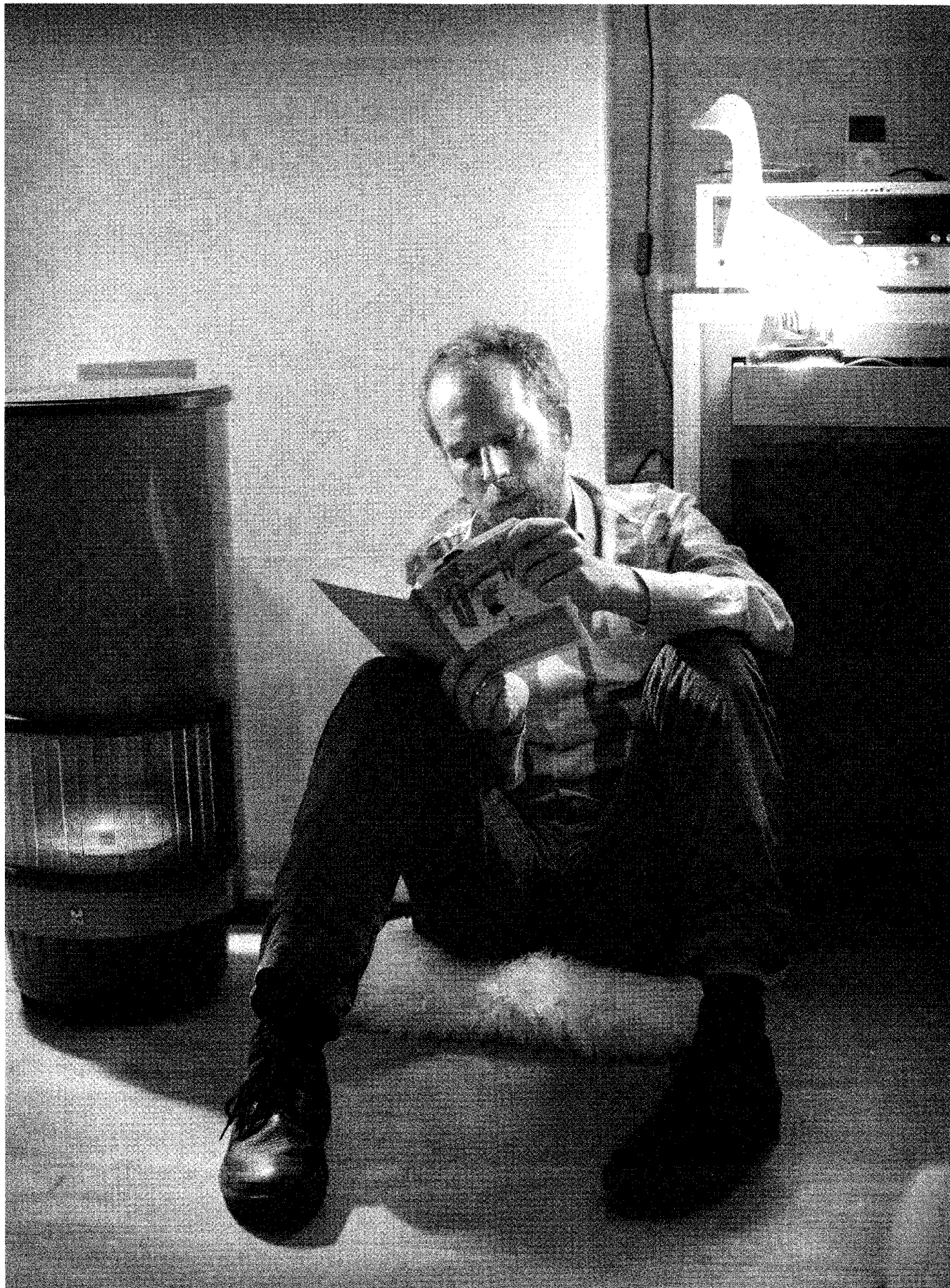
Inderdaad, zoals de kinderen in het besneeuwde bos van Pelgrom.

Els Pelgrom

Els Pelgrom (1934) debuteerde in 1962 met *Het geheimzinnig bos*, maar haar tweede boek *De kinderen van het Achtste Woud* (1977) wordt veelal gezien als haar echte debuut. In heldere, onopgesmukte stijl beschrijft ze de ervaringen van een meisje dat in de hongerwinter wordt opgevangen op een boerderij op de Veluwe. 'Mijn boeken gaan over vriendschap, over aardig zijn voor elkaar, en over avontuur', zei ze eens. In 1984 mocht ze een tweede Gouden Griffel in ontvangst nemen voor *Kleine Sofie en lange Wapper*, een boek over een doodziek meisje dat met haar poppen op zoek gaat naar 'wat er in het leven te koop is'. Het boek werd in 1997 bewerkt tot een aanstekelijke familievoorstelling bij het Ro Theater. In 1989 was er een derde Gouden Griffel voor *De eikelvreter*, waarin ze de jeugdervaringen van haar Spaanse echtgenoot verwerkte. Vanaf 1985 woonde ze jaren in Spanje, en tegenwoordig in Portugal. In 1994 ontving ze de Theo Thijssenprijs, de driejaarlijkse Staatsprijs voor de Jeugdliteratuur, voor haar gehele oeuvre, dat inmiddels zo'n dertig titels omvat. Een onhebbelijkheid van haar, vindt ze zelf, is het nauwlettend bestuderen van de mensen. 'Ik val mensen er vaak mee lastig, ik zit zo vreselijk te kijken. (...) Dat is gewoon werken, dat sla ik op in mijn pakhuis', vertelde ze in een interview. De laatste jaren maakt ze hervertellingen van klassiekers voor jongeren, zoals *De klokkenluider van de Notre-Dame*.

QUERIDO

Jetse Batelaan: 'Dit was mooie kunst in de zin van het ultieme, harmonieuze.'